

Çocuk Kitaplarında Mülteciler ve Kültürleşme Stratejileri

Refugees and Acculturation Strategies in Children's Books

Elif Emine BALTA*

Öz

İnsanın veya insanların sosyal, ekonomik, siyasi veya başka sebeplerden dolayı yaşadıkları yerden farklı bir yere doğru hareket etmesi veya yerleşmesi olarak tanımlanabilen göç, insanın varoluşundan bu yana olan bir hadisedir. Göç, ister ilkel ister günümüzdeki örnekleri gibi karmaşık olsun insanların daha iyiyi arama bulma çabasından kaynaklanmaktadır. Buna rağmen göçe karar verme, göç süreci ve sonrasında yeniye alışma ve uyum sağlama zorluklarla doludur. Çocuğun küresel dünyanın bir parçası olması, toplumsal sorunların farkında olması, farklı insan, yaşayış ve kültürlerin var olabileceğinin bilincinde olması ve önyargılarından arınması için sosyal problemlerin örnekleriyle karşılaşması gerekmektedir. Türk çocuk edebiyatında son birkaç yılda mülteci ve sığınmacı göçleri ile ilgili konuların işlendiği görülmektedir. Bu çocuk kitapları, mültecilerin toplumsal kabul görmeleri noktasında düşünülmüş, toplumda farkındalık yaratmayı amaçlayan bir anlamda güdümlü eserler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların empati yapabilmelerine imkân tanıyacak eserlerin varlığı bu bağlamda sevindiricidir. Bu çalışmada, Umut Sokağı Çocukları, Kömür Karası Çocuk, Kuş Olsam Evime Uçsam, Juju Beni Unutma, Halepli Zeynep adlı kitaplar kültürleşme modeli perspektifinden değerlendirilmiştir. Türk toplumunun, özellikle çocukların vicdanına seslenen bu kitapların ortak noktasının mültecileri anlamak için çaba göstermeye odaklanma olduğu söylenebilir. Mültecilerin göç etme ve Türkiye'ye uyum sağlama süreçlerinde yaşadıkları, duygu ve düşünceleri çocuk bakış açısıyla sunulmuştur. Bununla birlikte Türk halkının mültecilere tavrının ve bu tavrın çocuk ruhuna yansımalarının gerçekçi biçimde aktarıldığını söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Edebiyatı, Mülteci, Kültürleşme, Kültürleşme Stratejileri.

Abstract

Defined as the movement and inhabitation of people to a new area due to social, economic, political, or some other reasons, migration has been in effect since the existence of human. Whether it is forced by the natural environment as it was in primitive ages or it is complicated as the today's samples, immigration results from people's effort to search and find what is better. Although it is based on the desire to reach better, deciding to migrate, the process of migration, and adapting to new environments are full of difficulties. Children should encounter with samples of social problems so that they could be a part of the globalized world, aware of different people, lifestyles, and cultures, and get rid of biases. It is seen that Turkish children's literature has focused on issues such as immigrant and refugees for the last couple of years. These books are seen to be written by considering the social acceptance of refugees in order to create a social awareness. The existence of works that can enable children to emphasize is pleasing. In this study, children's books (Umut Sokağı Çocukları, Kömür Karası Çocuk, Kuş Olsam Evime Uçsam, Juju Beni Unutma, Halepli Zeynep) were evaluated in terms of acculturation model. The common focus of these books can be stated to be on making effort to understand the refugees. The experiences, emotions, and thoughts of refugees during their immigration and adaptation to Turkey were expressed by the words of children's perspective. Moreover, the attitudes of Turkish people towards refugees and its reflection of children's souls were described realistically.

Key Words: Children's Literature, Refugee, Acculturation, Acculturation Strategies

Giriş

Dünya gündemini meşgul eden ve ülkeler arasında kriz oluşturan en önemli konulardan biri olan mülteci sorunu ve bu soruna karşı geliştirilen tavır hususunda Kara ve Korkut (2010, s. 154) günümüz dünyasının “yüz kızartıcı bir karneye sahip” olduğunu ifade eder. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci, “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen” kişi olarak tanımlanmıştır. Bir göçmenlik türü olan mültecilik, zorunluluk temeline dayalı insan hareketliliği olduğu için göçmenlikten farklıdır. Mülteciler, gönüllü olarak değil zorlayıcı koşullar nedeniyle başka ülkelere, daha iyi yaşam

* Dr., elifkucuk@hotmail.com.

koşullarına doğru göç etmektedirler (Göker ve Keskin, 2016). Her insanın yaşama hakkına sahip olması, özgürlük ve güvenliğinin sağlanması gerekliliğinin vurgulandığı İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 14. maddesinde “Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı” olduğunu belirtir.

Türkiye göç, göçmen, mülteci, sığınmacı gibi kavramlara uzak değildir. Coğrafi konumu, tarihsel arka planı ve komşu ülkelerin yaşadığı siyasî, ekonomik ve sosyal sorunlar Anadolu’da göç ve iltica meselelerini her dönemde farklı görünümde ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Türkiye hem “*hedef ülke*” hem de yabancı uyrukluların Avrupa ülkelerine ulaşımında köprü görevi nedeniyle “*transit ülke*” konumundadır (Göç Raporu, 2016). Suriye’deki iç savaşın patlak vermesi, başta Türkiye olmak üzere tüm dünyayı etkileyen Suriyeli mülteci akını bunun yakın zamandaki örneğini oluşturmuştur. Suriyeli mültecilere kapılarını sonuna kadar açan Türkiye olmasına rağmen yapılan araştırmalar Türk toplumunun mülteci ve sığınmacılar konusunda “*evrensel nitelikte*” endişeler taşımakta olduğunu göstermektedir (Tunç, 2015; Demir ve Soyupek, 2015; Erdoğan, 2015; Güney ve Konak, 2016).

Mültecilerin ucuz iş gücü nedeniyle işverenler tarafından tercih edilmeleri, savaş ortamından hastalıkları getirme ihtimalleri, toplumsal düzene uyma noktasında yaşayacakları muhtemel problemler, dil farklılıkları ve buna benzer konular, ister istemez toplumda *tehlikeli öteki* olmalarını da beraberinde getirmiştir. Problemin diğer boyutu ise Türk toplumunun duygusal yapısı itibarıyla mültecilerin ‘yardım nesnesi’ne indirgenmiş olmaları ve bunun sonucu olarak “*toplumsal yapıda acıma duyumsallığında bir marjinalleştirilmeye*” itilmeleridir (Altıntaş, 2014, s.14-15). Kabul etmek zor olsa da göçün etkisiyle toplumsal değişimin yaşandığı bir gerçektir. Bu gerçeğe direnmek veya onu görmezden gelmek bir fayda sağlamayacak, aksine dengeler arasında çatışmaya, marjinalleşen birey veya grupların doğmasına neden olacaktır. Toplumsal algının uzlaşmacı bir biçimde değişip gelişmesi ise toplumu korumakla kalmayıp ona yeni değerler kazandıracaktır. Bu yüzden hümanist bir zeminde, insan haklarını gözeterek davranmak önemli olacaktır.

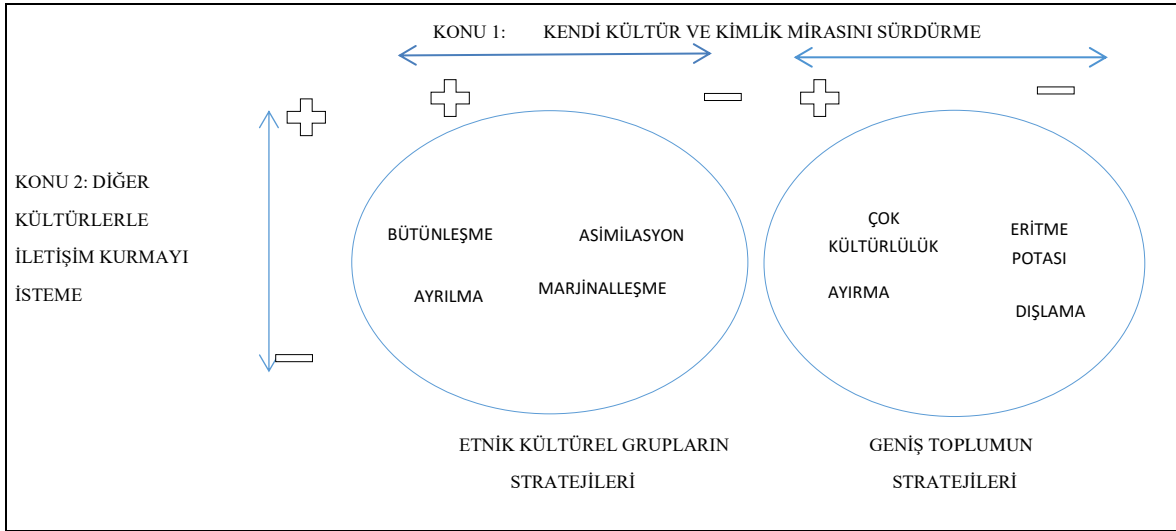
Kültürleşme ve Kültürleşme Stratejileri

Göç, içeriği bakımından sadece fiziki olarak yer değişikliği anlamını barındırmamaktadır. İnsanla birlikte kültürün, yaşayışın, sosyal özellik ve deneyimlerin de taşınmasıdır. Bu taşınma, yalnız göç edenleri değil göç edilen yerdeki insanların kültürel, ekonomik, sosyal ve siyasî dinamiklerini de bir bakıma etkiler (Altunbaş, 2014; Zafer, 2016). İnsanoğlunun ürettiklerini kapsayan kültür, çok yönlü karmaşık bir kavramdır (Güvenç, 2011). Kültürün kökeninde duygu ve düşünce ortaklığı yatmaktadır. Toplumun her ferdi bir birine bağlayan, diğerlerinden ayıran bir unsurdur kültür. Vatan, aile, gelenek, örf, âdet ve benzeri kavramları hem etkileyen hem de bu kavramlardan etkilenen, insana dayalı bir olgudur. Değişebilir bir kavram olan kültür, bu değişimi uyum yoluyla gerçekleştirir. Toplumsal yaşamdaki koşulların değişmesi yeni ihtiyaçlara ve sorunlara yönelik geleneksel yaklaşımın yetersiz kalmasına ve yeni çözüm yollarının doğmasına sebep olmaktadır. Değişimi sağlayan uyum kesin bir ilerleme vaat etmez, kimi zaman ilerleme yönünün aksine, geriye doğru değişmelerde de meydana gelir (Güvenç, 2011, s.132).

Toplumsal değişme süreçlerinden biri kültürleşmedir. Kültürleşme, iki veya daha fazla kültürel grubun iletişiminden cereyan eden psikolojik ve kültürel değişikliği içeren çift yönlü bir süreç olup bireysel düzeyde kişinin davranış birikimindeki değişikliği, grup düzeyinde ise sosyal yapı, gelenek ve kültürel uygulamalardaki değişiklikleri içermektedir (Berry, 2005). Bu bağlamda kültürleşme hem göç eden topluluğun hem de ev sahibi konumunda bulunan toplumun etkilendiğini ifade eden bir terimdir. Göç eden toplumun üyelerinin kendileri ile diğerleri arasında yaptıkları karşılaştırmalar sonucunda hissettikleri yoksunluk, algıladıkları farklılık nedeniyle sorun yaşamaları ve bunları aşmak için baş etme stratejileri kullanmaları

psikolojik ve sosyolojik süreçlerdendir (Şeker, 2006). Kültürleşme karşılıklı uzlaşmayı içeren kültürel ve psikolojik değişiklikler süreci olup gruplar arasında bazı uzun vadeli psikolojik ve sosyokültürel uyumların başında gelir. Kimi zaman kolay kimi zaman da zor bir süreçtir. Psikolojik kültürleşme bireysel değişimleri ifade eder. Başka bir ifadeyle bir kültürün iletişim halindeki katılımcısı olan bireyin hem dış kültürün hem de üyesi olduğu kültür değişiminin etkisinde kalmasıdır (Berry, 2005).

Berry (1997) bireyin köken kültürü ile yeni ülkede karşılaştığı kültür arasında denge kuran bir model benimsemiştir (Şeker, 2015). İki boyutlu kültürleşme modeli, yeni kültüre uyum sağlarken köken kültürden uzaklaşmanın kaçınılmaz olduğu tek boyutlu kültürleşme modeline karşı çıkmaktadır. Bu yaklaşım iki farklı kültürü edinmenin ve kültürleşme süreçlerinin birbirinden bağımsız olmasını sağlamaktadır (Kağıtçıbaşı, 2014).

Şekil 1. Kültürleşme Stratejileri, (Berry,2001,s.618)

Kültürleşme stratejilerini belirleyen noktalar; kişinin kendi kimlik ve özelliklerini sürdürmeye değer bulma düzeyi ile baskın toplum ile iletişimi devam ettirmeyi değer bulma düzeyidir. Baskın olmayan grupların asimilasyon, ayırma, bütünleşme ve marjinalleşme baskın grupların ise ayırma, eritme potası, çok kültürlülük ve dışlama olarak ifade edilmiş kültürleşme stratejilerini benimsediği görülmektedir (Berry, 2001; Berry, 2005).

Baskın olmayan gruplar kendi kimlik ve kültürel özelliklerini sürdürmek istiyorsa *bütünleşme*, kendi kimlik ve kültürel özelliklerini sürdürmek istiyor fakat diğer kültürlerle iletişim kurmak istemiyorsa *ayrılma*, kendi kimlik ve kültürel özelliklerini sürdürmek istemiyor, diğer kültürlerle iletişim kurmak istiyorsa *asimilasyon*, ne kendi kimlik ve kültürel özelliklerini sürdürmek istiyor ne de kültürlerle iletişim kurmak istiyorsa *marjinalleşme* stratejisini işe koşmuş olur. Baskın gruplarda baskın olmayan grupların asimile olmalarının desteklenmesi *eritme potası*, ayrılmalarının desteklenmesi *ayırma*, marjinalleşmelerinin desteklenmesi *dışlama* stratejisi olarak isimlendirilmiştir. Göçle gelen grupların bütünleşme stratejilerinin benimsemelerinin desteklenmesi ise *çok kültürlülük* ile açıklanmaktadır (Berry, 1997; Berry, 2005)

Kültürleşme hem baskın hem de baskın olmayan grupların davranışlarına göre yön bulur. Kimi toplumlar göçlerin sonucu olan çok kültürlülüğü kolay kabullenmektedir. Paylaşılan toplumsal kaynak olarak kültürel farklılıkların devamını desteklemek için çaba sarf eder ve önlem alır. Bu durum, çok kültürlülük ideolojisi ve bütünleşme stratejisi ile uyumlu bir yaklaşımdır. Kimi toplumlar ise asimilasyon program ve politikaları ile farklılıkların yok edilmesi için çaba gösterir, bazı toplumlar ise çeşitlilik gösteren toplumsal yapıya ait öğeleri

ayırma veya marjinalleştirme yoluna gider (Berry, 2005). Tüm bunlar içerisinde ideal olanı bütünleşme stratejisidir. Bütünleşme stratejisinin benimsenmesinde toplumdaki kültürel farklılıklarının yaygın olarak kabul görmesi gerekir. Başka bir ifadeyle çokkültürlülük ideolojinin varlığı, düşük düzeyde önyargı (düşük düzey ırkçılık, kendi ırkının üstünlüğüne inanma ve ayrımcılık), kültürel gruplar arasında karşılıklı olumlu tutumlar (gruplar arasında belirgin bir nefretin olmaması) ve grupların çeşitliliğinin geniş bir toplum oluşturduğu zihniyetini taşımak gerekli ön şartlardandır (Berry, 1997). Olumlu çok kültürlülük ideolojisine sahip toplumlar bütünleşme stratejisine ön ayak olması ve kültürel toplulukların birbirlerine bağlanmaları açısından önemlidir. Bazı toplumlar farklılıkları eleme ve asimilasyon programları, bazıları ise ayırma ve marjinalleştirme için çaba harcar. Bu kültürleşme yollarının, stres veya uyum olmak üzere farklı çıktıları vardır. Kültürleşme değişimleriyle baş etmeye çalışmanın sonucu uzun vadede uyumu sağlayacaktır. Uyum çok boyutlu bir kavramdır. Psikolojik uyum, bireyin psikolojik ve fiziksel iyi olma halini içerir ki kişilik özellikleri, yaşantıdaki değişim olayları ve sosyal desteğe göre değişir. Sosyokültürel uyum, kültürleşen bireyin günlük yaşamını yeni kültürel bağlamda iyi yönetebilme becerisini ifade etmekte olup kültürel bilgi iletişimin derecesine ve olumlu gruplar arası tutuma göre değişmektedir. Her iki tür uyum süreci farklı zamanlarda ve deneysel öngörülerde birbirinden ayrı hareket edebilir (Berry, 2005).

Türk Çocuk Edebiyatı, Göç, Sığınmacı ve Mülteciler

Edebiyatın kurmaca dünyası, dış gerçekliği aynen yansıtmasa da ondan bağımsız değildir. Öykü ve romanlarda rastlanan olay veya davranışların, yaşanan hislerin gerçek hayattaki deneyimlerle örtüşmesi veya çatışması, roman içi gerçeklik ile hayatın felsefi, bireysel veya evrensel gerçekleri arasında bağlantı sağlar (Çıkla, 2002). Tilbe de (2015), edebiyatın kurmaca evrenini göz ardı etmeden, edebî eserlerin toplumsal yapı ile ilintili olduğunu ondan etkilenmek durumunda kaldığını belirtir. Edebiyat ve toplum, birbirini tanımlayabilir özelliklere sahiptir. Edebiyat, içinde üretildiği ve tüketildiği kültürün ürünü olduğu sürece özde çocuk edebiyatı, tartışılmış ve doğrulanmış ideolojilerin temsil edildiği bir alan olup bunun en önemli sebebi çocuk edebiyatının çocukların sosyalleşmesi sürecine aktif olarak bağlı olmasıdır (Dudek, 2006). Tüm edebî metinler gibi çocuk edebiyatı ürünlerinin özünde de ortaya çıktığı toplumun izlerini bulmak mümkündür. Çocuk edebiyatı metinlerini toplumdan bağımsız bir biçimde çözümlemek pek kolay değildir. Bu tür metinler, çocukları kurmaca dünyalarında yeni kişiler ve çeşitli olaylarla tanıştırmak kişilerin iletişimi ve insani güdülerini keşfetmelerini destekleyecek, gençlerin bilgi ve değerlerle donatılmış aktif vatandaşlar olarak topluma katılmalarına yardım edecektir (Bradbery, 2012, Bland, 2016). Çocuk edebiyatının bu tür işlevleri dikkate alındığında mülteci deneyimleri hakkındaki çocuk edebiyatı ürünleri, çoğu mülteci çocuğun küçük yaşamında uğraşmak zorunda kaldığı olaylar, duygular ve kaygılarla birlikte stereotipleri ve medya söylentilerini ortaya çıkarma bakımından önem taşır (Hope, 2008).

Yöntem

Göç, iltica ve özneleri Türk çocuk edebiyatına son yıllarda dâhil olmakla birlikte bu konuları ele alan kitapların sayısı çok değildir. Mültecileri konu edinmiş hedef kitlesi 10 yaş üstü çocuk ve gençler olan çocuk kitapları herhangi bir ayırma gidilmeden çalışma kapsamına alınmıştır. Bu çalışma, kapsama alınan kitapların sosyolojik bağlamda incelenmesiyle sınırlıdır. Metinlerde, zorunlu göçle gelmiş kahramanların, karşılaştıkları yeni kültürü algılama biçimleri, toplumsal ve kültürel dinamiklere uyum süreçleri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kitaplardan kısaca bahsedilmiş, ev sahibi toplum ile iltica eden toplum arasında geçenler ve bunun çocuk edebiyatı bağlamında çocukları nasıl etkileyeceği üzerinde durulmuştur. Kahramanların Türkiye'ye ve Türk toplumuna uyum süreci, Berry'nin (1997) kültürleşme modeli düzleminde ele alınmıştır. *Umut Sokağı Çocukları: Ailesiyle birlikte Suriye'den Türkiye'ye göç etmek*

zorunda kalan Hasan'nın yaşadıkları ve hissettikleri, Türkiyeli ve Suriyeli insanların gözünden görülüp dilinden aktarılmıştır. *Kömür Karası Çocuk* adlı kitapta Salif, annesi ile Mali'den Avrupa'ya göç etmek için yola çıkmıştır. Babası birbirlerini bulma sözü vererek onlardan önce ayrılmıştır. Salif ve annesi ilk olarak Türkiye'ye daha sonra Avrupa'ya gitmeyi planlamaktadır. Göçmen evinde yaşayan Salif'in, yaşadıkları mahallede başından geçenler ve bir müzisyen olan babasına duyduğu derin özlem anlatılmıştır. Yaşadıkları mahallede göçmen olsun mülteci olsun yabancıların kabullenilmesi zordur. Annesi ile birlikte ötekileşmenin güçlüklerini yaşamak zorunda kalan ve içinde babasına kavuşma hayalini taşıyan Salif, müziğin evrenselliği barındıran gücünü buradaki insanlara göstermek ister. Salif, bu noktada isteğine tam anlamıyla ulaşamasa da, annesiyle birlikte Fransa'ya gitmeyi ve yerleşmeyi başarır. *Kuş Olsam Evime Uçsam* adlı kitapta, Halep'ten Hatay'a kaçıp gelmek zorunda kalan Beşir'in göç yolculuğundan başlayarak Türkiye'de yaşadıkları anlatılmıştır. Türkiye'de ailesi ve yakınlarıyla yaşama tutunmaya çalışan Beşir'in en önemli hayali Suriye'yi ve memleketinde özlediği her şeyi burada yaşamaktır. *Juju Beni Unutma'da*, Juju, annesi, babası ve kız kardeşiyle birlikte Suriye'den Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan 12 yaşında bir kız çocuğudur. Babası bir sitede kapıcılık yapmaktadır. Vatandaşlığa kabul edilmeyi bekleyen ailesinin aksine Juju gerçekleri kabul etmekte zorlanır. Savaşa, yerlerinden yurtlarından kaçmak zorunda kalmalarına akıl erdiremez. Eser, Juju'nun Türkiye'yi nasıl algıladığını, Suriye'ye duyduğu özlemi, kendisi, ailesi ve dünya ile ilgili beklentilerini, hayallerini anlatmaktadır. *Halepli Zeynep* adlı kitapta başkahraman Halep'ten anne ve babasıyla kaçıp Gaziantep'e yerleşen Zeynep adında bir kız çocuğudur. Özgün bir karakter olan Zeynep yolculuktan itibaren anlayamadığı her şeyi sorgular, özellikle savaşı. Kafasında anlamlandıramadığı bu göçü içine sindiremez ve geride bıraktıklarının yanına gitmek ister.

Bulgular ve Yorumlar

Son birkaç yıldır Türk çocuk edebiyatında, iltica ve “*dilsizleştirilmiş mültecilerin*” (Doğanay ve Çoban, 2016) başından geçenler konu edilmektedir. Savaş, çatışmalar ve zorunlu göçün en fazla etkileneni olarak mülteci çocukların; ürkekliğine, tedirginliğine, kırılmışlığına karşı duyarsız kalınmamasının gereğini hisseden çocuk edebiyatçıları, toplumda da aynı farkındalığı yaratmak istemiştir. İncelenen kitaplarda başkahramanların Türkiye'ye iltica edene kadar yaşadıkları ruhsal sarsıntılar nedeniyle kendilerini çaresiz hissettişleri yansıtılmıştır. Mülteci çocuklar; eserlerde tipik olarak anne babaya aşırı bağlılık duyan, onların davranışlarını izleyen, söylediklerini veya söylemediklerini anlamlandırmaya çalışan, vatanından, arkadaşlarından, savaştan önceki yaşamlarının hayalinden vazgeçmeyen, hayvanlara aşırı sevgi ve merhamet duyan kişiler olarak betimlenmiştir. Ülkelerin sınırlarını, dünyanın bölünmüşlüğüne ve ‘*tesadüfen payımıza düşen yere*’ ülke denilmesini anlamakta zorlanırlar çünkü saf ve sade dünyalarında yeryüzü herkesindir ve bunun için savaşmaya gerek yoktur. Ailesiyle birlikte Suriye'den bir gece vakti gizlice kaçmak zorunda kalan Beşir, babasından Türkiye'nin kapılarını açtığını duyduğundaki şaşkınlığı sınırların ayırıcılığını anlamamaktan ileri gelmektedir: “*Bir ülkenin kapısı nasıl olur? Demek oluyormuş! Görmedim daha önce.*” (Kuş Olsam Evime Uçsam, s.20).

Sığınmacı ve mültecilerin arka planda, iltica ettikleri ülkeye gelene kadar, yaşadıkları sancılı süreç uyum sağlamalarını zorlaştırmaktadır. Yaşanan travmanın ilk ayağı olan ülkelerinden mecburi kaçış, vatanlarında, istedikleri yerde yaşayamama, kendince değerli olan kişi veya nesneden mahrum kalma, sevdiklerini yitirmedir. Beşir'in babası, eşi Hasine'nin bir süre dirayetli olmasını ister. “*Kaçabilirsek acımızı yaşayacak zamanımız olacak Hasine! Şimdi Beşir için Halep'ten kaçmanın yolunu bulmamız gerek.*” (Kuş Olsam Evime Uçsam, s.16). Savaşa kaybettikleri büyük oğullarının yasını tutmaya dahi fırsatları olmayan anne ve baba diğer oğulları Beşir'i koruyabilmek adına Suriye'den kaçmak zorunda kalırlar. Kaçmaya karar verme, kaçma süreci ve kaçıp sığındıkları ülkede yaşam koşulları zordur. Beşir, Juju, Zeynep,

Salif gibi *Umut Sokağı Çocukları*'nda Berivan Hanım'ın kız kardeşi de iki çocuğuyla Suriye'den zorlukla gelmiştir. Bilinmeyene doğru yapılan bu yolculuk endişe doludur. Ablasına “*Çok korktum abla! Seni bulamayacağız, çoluk çocuk açıkta kalacağız diye çok korktum.*” der (Umut Sokağı Çocukları, s.101). Özgürlükleri uğruna evlerini, sevdiklerini, kendileri için önemli olan birçok şeyi arkalarında bırakmak zorunda kalan sığınmacı ve mültecilerin en büyük umutları günün birinde evlerine dönmektir. “*Keşke gene savaştan önceki gibi yaşayabilsek. Ama savaş bitse, evimize, memlekete geri gitsek bile, aynı hayatı kuramayacağız. Kayıplarımızı, yaşadıklarımızı nasıl unuturuz!*” Anneme çok kızıyorum. Nasıl böyle bir şey söyler? Mutlaka geri gideceğiz. Dönünce, Havva okula başlayacak, ben de beşinci sınıftan devam edeceğim.” (Umut Sokağı Çocukları, s.72) Beşir, “*Kuş olsam Halep'e uçardım!*” (Kuş Olsam Evime Uçsam, s. 86) derken bir gün Halep'e döneceğini umut ettiğini hissettirir.

Bütünleşme ve Çok Kültürlülük

Kültürel uyumu en iyi bütünleşme stratejisi sağlar. Bütünleşme çabaları, herkesin kendisi olmasına imkân tanıyarak kültürel farklılıkları hazmetmiş geniş bir toplum meydana getirme amacını taşır ki bunu yaparken bireyleri tek tip hale getirmek kast edilmemektedir (Berry, 2005; Şeker, 2006). Bütünleşme, farklılıklara hoşgörü ile yaklaşılmasını, her farklılığın toplumsal yapıyı oluşturan önemli bir parça olarak benimsenmesini gerektirmektedir. Farklılıklara müsamaha gösteren esnek ve hoşgörülü çoğulcu toplumların, diğer toplumlara göre bütünleşme stratejilerine daha aşina oldukları bir gerçektir (Berry, 2005).

İncelenen kitaplarda *Halepli Zeynep* ve *Kömür Karası Çocuk*'ta Türk halkı ile mültecilerin ortaklığı olarak dinî öğelerin kullanıldığı görülmektedir. Dinlerin ortak duygu ve değer üretmede etkisi büyüktür (Yavuz, 2013). Dinî öğeler, baskın olan ve olmayan iki toplumun birbirlerine uyum sağlamaları gerektiğini sezdirmenin bir aracı olmuştur. Sadece mülteciler için değil Türk halkı için de kabullenme noktasında önemli bir kolaylaştırıcılık sağlaması gerektiği “*Kur'an sesi*” (Halepli Zeynep, s.14) ile netleştirilmiştir. Kitaplarda ötekileştirmenin anlamsızlığını hissettirmek amacıyla dinî paydaşlığa bilinçli olarak dikkat çekilmiştir.

Umut Sokağı Çocukları olayları farklı kahramanların gözünden anlamlandırmış ve yorumlamış, çok kültürlülüğü içselleştirerek yansıtmıştır. Söylenen bir sözün, gerçekleşen bir konuşmanın veya yaşanan bir olayın tek bir yönünün olmayacağı, çoklu boyutta nasıl değerlendirilebileceği okura fark ettirilmek istenmiştir. Dayanışma, yardımlaşma, aile ilişkileri, birlik olmayı içeren mizahi diyaloglara sahne olan umudu taşıyan bir kitaptır. Romanda Berivan Hanım Türk toplumunun gelenekten gelen çok kültürlü olma özelliğini etkili bir biçimde yansıtmaktadır. İnci'nin babası okura Türk toplumunun farklılıklardan rahatsız olmadan, bu farklılıkların kendini değiştirmesine gerek kalmadan uyum içerisinde varlığını devam ettirdiğini Amerikalı gazeteciye şöyle ifade eder “*Bu mahallede her milletten adam vardır. Yıllardır hiçbir sorun olmadan komşuluk ederiz. Aramızda Kürtçe bilen de var Arapça da.*” (Umut Sokağı Çocukları, s.49)

Ev sahibi toplumun bireyleri ile sığınmacı ve mülteci olarak gelmiş kişilerin bütünleşmesi, uyum göstermesi, öğelerin birbirini tamamlaması ve ahenk oluşturması futbol takımı ve orkestra imgeleriyle ortaya konulmuştur. *Umut Sokağı Çocukları*'nda mahalle çocuklarının oynadığı futbol maçında hastalanan oyuncu Rızgar'ın yerine Suriyeli Hasan girer ve çok iyi bir oyun çıkarır. *Kömür Karası Çocuk*'ta, müzik öğretmeni, Salif'i Korkuluk'un elinden kurtarır. Daha sonra çalışma yaptıkları yere götürür, hangi müzik aletini çalmak istediğini sorar. Davulda tuttuğu ritim, orkestranın da müzik öğretmenin de hoşuna gider. Böylece okulun orkestrasında önce yedek daha sonra asıl davulculuğa terfi eder. Çok kültürlü toplumlar bir futbol takımı veya orkestra gibidir. Farklı işlevlere sahip parçaların ortaya koyduğu ahenkli bir bütündür. Her iki kitap da olaylara yön veren bu iki imge yoluyla bireyin

farklı özelliklere ve rollere sahip olmasının bir bütünün uyumlu parçaları ile mümkün olabileceğini sezdirmek ister.

Ayrılma ve Ayırma

Ayrılma stratejisi, baskın olmayan toplumun, kültürel devamlılığını sağlamaya çalışırken diğer kültürlerle ilişki kurmaktan kaçınma yoludur (Berry, Phinney, Sam ve Vedder, 2006). Baskın kültürün ayırma stratejisini kullanması, ayrılma stratejisini destekleyen etkenlerden biridir. Sığınmacı ve mülteciler sığındıkları yeni ülkeye kültürel kimliklerini getirirken büyük özlemlerini de unutmazlar. En büyük özlemleri doğup yaşadıkları, birçok hatıra bıraktıkları vatanlarıdır. Juju hiçbir insanın ülkesiz olmayı istemeyeceğini, göçlerinin zorunluluktan olduğunu ev sahibi toplumun üyelerine hatırlatır. Beşir de Juju gibi ülkesine düşkündür; evini, vatanını da yanına almak ister: “*İnsan evini taşıyabilse ya. Çanta gibi. Burada kalmak zorunda kalmadık o zaman.*” (Kuş Olsam Evime Uçsam, s.53). Beşir’e göre Suriye’nin her şeyi gibi, gökyüzündeki yıldızları bile, savaşın olmadığı bu yeni ülkeden farklıdır. Halepli Zeynep vatanı tanımlayamasa da ülkesinde olmamanın verdiği hissi bilir: “*Ama eksik olan bir şey vardı; her şeyi tutan bir şey,*” (Halepli Zeynep, s.17). Beşir’in “*Eğilip bir avuç toprak aldım. Toprak, biraz ülke kokar! Annemle göz göze geldik... Bir şey demedi.*” (Kuş Olsam Evime Uçsam, s.22) ifadesinde bir parça toprağın kokusunda o vatana ait birçok şeyi bulduğu anlaşılmaktadır. Onları evlerine bağlayan ve yeni ülkeye ısınamamalarına neden olan geriye dönüp baktıklarında özledikleridir. Beşir’in aklına yemek yerken, oyun oynarken, otururken, yatarken, beklerken veya dinlerken, zamanlı zamansız ülkesi, evi, anneanesi ve ağabeyi gelir. Juju da Beşir gibi Türkiye’ye gelmek istememiştir. Anne ve babasının konuştuğu vatandaşlık kelimesini anlayamaz. Geride bıraktıkları arkadaşları, okulu, akrabaları, onlara duyduğu özlem ve içinde yaşadığı acının ismi Juju için ‘mültecilik’ tir.

Uyum sürecinde kahramanların yaşadığı zorluklardan biri olan dil farklılığı, onların ev sahibi toplum ile kaynaşmasını engellemektedir. Mecburiyetten yapılmış bir yolculuk, bununla beraber dilini anlamadıkları bir toplum tarafından kabul görmeme onlar için büyük sıkıntılar doğurmaktadır. Ana dili, kahramanların özlem duydukları arasındadır. Malili Salif’in babası Koca Reis ana dilinin insan için öneminden bahseder. Kömür karası çocuk Salif için din ortaklığı bir nebze de olsa yaşadığı yabancılığını giderse de ana dilini kullanacak insanların bulunmaması bir şeyleri eksik bırakır. “*Güneş eskisi gibi ısıtmıyordu saç diplerini (...) Etrafındaki Malililer’in konuşmalarından çıkardığı, burada da namazın kılındığı, ezanın okunduğuydu. Ancak devamı gelmiyordu. Gelse de konuşmaya diğer Afrikalılar karışıyor ve dil hemen Fransızca’ya kayıveriyordu. O dilin içinde askerler, çatışmalar, Fransızlar vardı...*” (Kömür Karası Çocuk, s.27). Salif anlamadığı bir dünyanın kelimelerini duymaktadır. Ülkelerin coğrafi sınırları anlamlandıramayan mülteci çocuk kahramanlar için dil en önemli ayırıcı özellik olmuştur. Halepli Zeynep bunu “*Sesten sınırlar, sestem yolculuklar, sestem sese uçuş denemeleri.*” (Halepli Zeynep, s.12) olarak ifade etmiştir.

Juju’da ayrılma öğeleri diğer kitaplara göre daha fazla görülmektedir. Juju’nun kendi kültürüne olan bağlılığının zarar göreceği endişesinin, karşılaşacağı kültür ile kuracağı ilişkinin yüzeysel ve temkinli olacağının ipucu anlatının serim bölümünde verilmiştir. “*Juju, sihirli şey anlamına geliyormuş. Nenem söylemişti. Büyücü, ateşlenen bebeklerin sırtına özel şekiller çizermiş ateşi düşsün diye. Bazı bebeklerdeki izler yaşam boyu silinmezmiş. Ben de o bebeklerdenim. Sırtımda yıldız şeklinde bir iz var. Annem, “Vatandaşlığa kabul edilirse adını Yıldız koyarız” dedi. O böyle söyleyince çok ağladım.*” (Juju, s.5). Sığınmacı ve mültecilerin ev sahibi toplumdan ayrılmasına neden olan bir diğer etken ise içine girdikleri yeni toplumun sergilediği tavidir. Toplumun bir kısmının mültecileri, yanlış genelleme, ön yargı, kalıp yargılarla ayırma yoluna gittiği görülür. Juju bahçede oyun oynarken apartman sakinlerinden biri “*İn o ağaçtan! Başımıza bela oldunuz zaten. Nerden geldinizse oraya gidin!*” diye bağıırır. Juju bunu annesine anlatır ve ağaca çıkılmasının neden yasak olduğunu sorar. Annesinin neye

üzüldüğünü farkında olmayan Juju tüm çocuksu safiyetiyle onu inceler. “*Kıyırdamadan durdu. Bir şey demedi. O böyle yapınca öldü sanıyorum, korkuyorum.*” (Juju, s.17). Çocuksu duyarlılığın duygusal bir ifadesidir. Juju’nun annesi suskunluğu, sessiz varlığı bakımından Salif’in annesine benzer.

Ayrımcılığın yöneltildiği kişiler, kişisel özellikleri değil ait oldukları grubun özellikleri nedeniyle hedef haline gelmektedir (Göregenli, 2012). Juju, apartman sakinlerinin iyi niyetli olsun olmasın ayrımcı davranışlarından yaralanır veya utanır. Babasıyla beraber, onun kapıcı olarak çalıştığı apartmandaki daireye giden Juju ev sahibinin sesiyle irkilir. “*Girme sen. Yeni temizlettim evi*” dedi. *O öyle söyleyince kar yağmış gibi üşüdüm.(...).* Bazıları da para sıkıştırdılar elime. Utandım. Dilenci değilim ki ben. Bir daha da babamla gitmedim.” (Juju, s.19). Böylelikle kapının dışında kalan Juju, ev sahibi halkın mültecileri tam olarak anlamadığının önemli bir örneğini yaşar.

Ayrımcılığın temelinde olduğu gibi baskın olmayan grupların ayrılma stratejisinin seçiminde de kalıp yargılar önemli rol oynar. Göregenli (2012:7) kalıp yargıları “belirli bir objeye ya da gruba ilişkin bilgi boşluklarını dolduran, böylece onlar hakkında karar vermeyi kolaylaştıran, önceden oluşturulmuş birtakım izlenimler, atıflar bütünü olarak zihnimizde oluşturduğumuz imgeler” olarak ifade eder. Apartmandan taşınan ailenin çöpe bıraktığı eski ocağı almak isteyen bir kadına komşulardan biri “*Devlet her şeyi veriyor size. Utanmadan dileniyorsunuz bir de. Arsızsınız, arsız!*” diyerek bağırır. Hakaret eden kişinin dikkatini çeken kadının ihtiyaç sahibi olması değil mülteciliği olmuştur. Juju bu tür kalıp yargıların yanlışlığını eleştirel bir biçimde değerlendirir. “*Ama ocağı yoksa ne yapsın? Nasıl yemek pişirsin? Ona kızan, arsız diyen amca da savaş görseydi bunu bilirdi. İlla savaş olması mı gerekiyor, anlamıyorum. Savaş yoksa da yoksul insanlar oluyor (...). Burada Pazar kuruluyor Salı günleri. Pazar dağılınca kadınlar, çocuklar çöpleri karıştırıp sebze topluyorlar. Paraları olsa niye çöplükten yemek toplasınlar? Üstelik onlar mülteci değil, Türk! O amca bunları görmüyor mu? Penceresi tam da Pazar yerine bakıyor.*” (Juju, s.48) Önyargının temellendirdiği ayrımcılığın çocuk ruhunda açtığı yarayı Beşir dokunaklı bir biçimde dile getirmiştir: “*Suriyeli olduğumuz yüzümüzden anlaşılıyor bence. Bazı Türkler yaklaşmaz, korkar bizden. Bazıları yardım ederler.*” (Kuş Olsam Evime Uçsam, s.96). Ayrımcılığın şiddete varan sonuçları Juju’da örneklendirilmiştir. Juju, “*Neden Buğra beni döverken gören komşu teyze ses çıkarmadı.*” (Juju, s.28) der. Salif de Juju’ya benzer; öyle ki güneş dahi saçlarını Mali’deki gibi ısıtmaz. Salif müzik öğretmeni ve orkestra sayesinde marjinalleşmekten kurtulur ama içinde bulunduğu kültürle ilişki kurmaktan da kaçınır. Bunun en önemli sebebi, baskın kültürün yıkıcı hoşgörüsüz tavrını sembolize eden Korkuluk’tur.

Marjinalleşme-Dışlama

Baskın toplumda mültecileri dışlamak, kendiyile mülteciler arasında aşılması güç sınırları çizmek mültecilerin marjinalleşmesini kolaylaştırıcı bir zemin hazırlamaktadır. ‘Biz’den farklı olan, bize ait olmayan şeyler ‘öteki’ kavramını karşılar. Sığınmacı ve mültecilerin öteki olarak algılanmasındaki en önemli nedenler onların yaşam tarzları, kültürel farklılıkları, toplumsal uyumda problemleri ve ucuz işgücü ihtiyacını sağlamalarıdır. Öteki, kim olduğuna dair tüm özelliklerine sıkı sıkıya bağlanırken, ev sahibi toplum kendine ait özelliklere uygun olma çabası görmek istemektedir. Karmaşanın bu noktada ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Baskın kültür, varlığına yönelik tehdit olarak gördüğü mültecilere hoşgörüsü bakmaz. Ele alınan kitaplar ötekileştirmenin temel nedenlerinden biri olan ekonomik endişelere değinir. İşyeri sahibi bir ay önce Murat’ın babasını, rekabetin kızışmasını, işlerin zorluğunu, sığınmacı ve mültecilerin daha az paraya razı olduklarını gerekçe göstererek işten çıkarmıştır. “*Babam aksi aksi, “Gelin, gelin!” diyor. Gelin de, işimizi elimizden alın.*” Sonra dalıp gidiyor... Babam o günden beri savaştan kaçıp buraya gelenlerin hepsine düşman.” (Umut Sokağı Çocukları, s.37). İşinin elinden alınmasıyla mağduriyet yaşayan halkın buna sebep olan

sığınmacı ve mültecileri düşman olarak algılaması, anlatıya yansımıştır. Yine marjinalleştirme yolunu açan kalıp yargıların farklılaştırma işlevlerini, çalışmanın odağına alınan kurmaca dünyada görmek mümkündür. Baskın kültürün dışlama stratejisi kapsamında aşağılayıcı, hakaret içeren sözcükler yer almaktadır: *pis Suriyeli, Goril Araplar, kömür arkadaşın, Arap Arap, hırsız Suriyeli, kaçak...* Kişilerin Suriyeli, Afrikalı, mülteci, kaçak, göçmen ve benzeri isimlerle anılması, toplumun en hoşgörülü bireyinin zihninde dahi mültecileri ayırma, onlara öteki olduğunu hatırlatma içermektedir. Kömür Karası Çocuk'ta, Korkuluk, kaçak ifadesi kullanmak yoluyla okurun zihninde suç algısı yaratarak mülteciliğin yasadışı olduğunu kabullendirmek ister. Etiketlenmiş olan "58 numaralı ev", orada yaşayanlar ve o evin ablukaya alınması, sokakta bağırarak bir çocuğun siyahi olması nedeniyle kaçak olabileceği düşüncesi okurun zihninde Salif ve ailesi hakkında soru işaretleri oluşturacaktır.

Mültecilerin yaşadıkları mekânlarda da ötekileştirme görülmektedir. Sığınmacı ve mülteciler çadırlar, gettolaşmış mahalleler veya devlet tarafından belirlenmiş bölgelerin dışına çıktıkları anda suç işlemiş sayılmaktadır. Ev sahibinden habersiz yerleşmiş istilacılar olarak betimlenen 'Afrikalılar'ın yaşadıkları yerlerde her türlü azınlık bulunmaktadır. "Kıyıda çadırlardan haberiniz var mı? On beş gündür oradalar. (...). Hiç olmadı, göçmenlere uygun böyle kim kime dumduma mahallelerde boş buldukları evlere girip yerleşiyorlar (...). "Sağdan soldan buralara göç edenlere. Her türlü azınlık vardır burası gibi yerlerde hocam. Tekinsiz yerlerdir buralar." (Kömür Karası Çocuk, s.43) Anlatıcı, Korkuluk'un 'kim kime dumduma' olarak ifade ettiği mahallelerin, eskiden beri farklı kültür ve insanlara alışkın olduğunu, Türkiye'nin hemen her yerinden göç etmiş insanlardan oluştuğunu sezdirir. Bunu yapmaktaki amacı toplumda ortaya çıkan herhangi bir problemin kaynağını sığınmacı veya mültecilere yüklemeye kolaylığını, bu anlayışın insanları kışkırtmak için zemin hazırladığının altını çizmektedir. Bu insanların savaştan kaçıp sığınabilecek güvenli bir ülke bulmuş olmalarının halkın gözünde yeterli olmasının, canlarının kurtulmuş olmasından başka bekledikleri veya istedikleri her şeyin lüks olarak görülmesinin yanlışlığı eleştirilmiştir. Yazarlar, çokkültürlülüğün yaşatılmadığı toplumlarda, göçle gelmiş insanları olumsuz etiketlemelerle dışlamanın marjinalleştirme yolunu açtığı noktada farkındalık yaratmayı amaçlamışlardır. "Bazıları hırsız olmuş, duydum ben. Ama biz değiliz ki. Burnum sızladı." (Kuş Olsam Evime Uçsam, s.71); "Kamptaydık. Yemek dağıtılan çadırların arasında yakalamışlar. Kamptan değilmiş o. Bir görevlinin odasından çıkmış. 'Hırsızlık yapacaktı' dediler. Ağladı. 'Hırsız değilim ben.' Bir amca tokat attı ona, 'Yalancı, hırsız' dedi. (...)" (Juju, s.45) ifadelerinde savaştan kaçıp gelenlerin güvenlik tehdidi olarak tanımlanmalarının, hırsız olarak damgalanmalarının yanlışlığına değinilirken bireysel yanlışlıkların, olumsuz davranışların tüm ırka veya topluma mal etmenin haksızlığı çocuksu duyarlıkla aktarılmıştır.

Sonuç

Küreselleşmenin tüm öğelerinin toplumsal yapımıza giderek sindiği göz önüne alındığında, toplum olarak farklı kültürel perspektiflerin bilincinde ve tehdit edici olmayan farklılıklara karşı saygılı olmanın gerekliliği kabul edilmelidir. Kara ve Polat'ın (2010) ifade ettiği gibi "çok boyutlu bir göç ülkesi" olan Türkiye için göç ve iltica kavramları tanındıktır. Türkiye'nin her dönemde deneyimlediği bu olayların doğru yönetilebilmesi için siyasi ve hukuki düzenlemeler yapıp olası sorunlara yönelik önlemler almak kadar konuyla ilgili toplumsal bilginin, anlayışın ve hazırlığın da sağlanması gerekmektedir.

Toplumunu anlamak, ona uyum sağlamak, içinde var olan veya yeni eklenebilecek farklılıkları kavramak ve bu farklılıklara saygı duymak için eğitim önemlidir. Böyle bir eğitimde çocuk edebiyatının kurmaca dünyası, çocuğu toplumsal yaşantıya hazırlama noktasında işlevsel bir kaynaktır. Stephens (1998) çocuk romanlarının, hedef kitlelerin sosyalleşmesi amacıyla var olan kültürel uygulamalar alanına sıkı bir şekilde bağlı olduğunu ifade etmektedir (akt:Bradbery, 2012). Sosyokültürel deneyimleri taşıması bakımından çocuk

edebiyatı okura, toplumun iç dinamiklerini göstermekle kalmayıp topluma yönelen olumlu veya olumsuz dış etkileri de yansıtır. Çocuklar edebiyatla iç içe olduklarında, kendi kültürel kimliklerini tanımlayabilir, farklı ülke ve etnik kimliklerdeki insanları daha iyi anlama becerisi kazanabilir (Hwang ve Hindman, 2014). İnsan haklarına saygının ve dünyada yaşanan önemli olaylara yönelik farkındalığın sağlanmasının en önemli yollarından biri olabilir. Bu açıdan çok kültürlü sosyal yapının irdelendiği çocuk kitaplarına duyulan ihtiyaç gün geçtikçe artmaktadır. Kişiler, toplumlar ve kültürler hakkında ön yargının engellenmesinde bu tür kitapların faydasının olabileceği söylenebilir.

Mültecilerin, çaresizlikle sığındıkları dilini; geleneklerini ve kültürünü bilmedikleri bir ülkede gördükleri olumsuz muamele, Türk çocuk edebiyatında birkaç eser ile okura yansıtılmıştır. Daha rahat veya kolay bir yaşam hayali kuran mültecilerin dâhil olmak istedikleri toplumdan dışlanmaları günlük hayatta sıkça rastlanan bir durum olmuştur. Ev sahibi toplum tarafından 'kendi ülkelerinde' olmaları gereken kişiler olarak algılanan mültecilere ön yargının kırılmaz boyutlarda olduğunu söylemek mümkündür. Medyanın mültecileri, özellikle Suriyelileri ötekileştiren söylemlerine karşın, çocuk edebiyatının farklı toplumları bütünleştirici, çok kültürlülüğe dönük tavrı yansıtan, empati kurmayı kolaylaştırıcı söylemleri tercih eden kurgusal dünyaları sunması, muhatap kitlesinin çocuk olması bakımından önemlidir. Çünkü çocuklar kalıp yargı ve ön yargıları anne babalarından başlayarak diğer yetişkinlerden duyup gördükleri, toplumun içinde şahit oldukları ve kitle iletişim araçlarıyla çabuk yayılan söylemler yoluyla edinirler. Çocukların önyargı ve basmakalıp inanç algıları üzerinde durulmalıdır. Yanlış veya aşırı genellemeler yapmayan, sosyal düzeni sağlamayı veya korumayı engelleyici fikirlere sahip olmayan, tüm insanları sevgiyle kucaklayabilecek bireylerin yetişmesine imkân tanıyacak edebi eserlerin faydası olacaktır.

İncelenen kitapların ortak odak noktası, Türkiye'ye mülteci olarak gelmiş olan çocuk kahramanların, ülkeye uyum sağlama sürecindeki zorluklardır. Çocuk edebiyatının ideolojiden bağımsız olmayacağı düşüncesinden yola çıkılırsa bu kitapların temelinde yazarların amacının, mültecilere yönelik farkındalığın artırılması olduğu söylenebilir. Bu anlatılar, yaşanmakta olan dönemin ulusal ve evrensel boyutlara sahip önemli bir probleminin taşıyıcılığını üstlenmiştir. Kitaplardaki diğer ortaklık, mültecilerin kendi ülkelerinde 'bizim gibi' yaşadıklarının vurgulanmasıdır. En değerlilerini yitirmiş, tercih olarak değil zorunluluktan göç etmiş insanların kendi ülkelerinde, savaştan önce normal bir yaşantıya sahip olduğu hissettirilmek istenmiştir. Sığınmacı ve mültecilerin, toplumsal sorunların yegane kaynağı olmadığı ifade edilmiştir. Onları sorunun kaynağı olarak görmek uyum sürecine olumlu bir etki yapmayacak aksine gelecekte toplumsal çatışmalara zemin hazırlayacak bir durumdur. Genel anlamda kitaplar, genç okurların mülteci yaşantılarından, deneyimlerinden haberdar olmaları için imkân sunarken mültecilere yönelik bakış açısını ve tutumları sorgulama noktasında zihinleri meşgul edecek karakter çizimine sahiptir. Savaş ve göçlerden en fazla çocukların etkilendiği, kültürleşme çabalarında ise önce çocukların uzlaştığı göz önüne alındığında böylesine güncel bir sorunun çocuk edebiyatı doğasına uygun olarak dile getirilmesi önemlidir. Bu bağlamda çocukta insan hakları ve küresel vatandaşlık konularıyla aktif olarak ilgilenme isteği uyandıracak çeşitli konularda kitaplar ortaya koymanın yolları keşfedilmelidir.

Kaynakça

- Altıntaş, S. (2014). Davetsiz misafirler: Türkiye'deki mültecilerin maduniyet görünümüleri. *İdeal Kent-Kent Araştırmaları Dergisi*, 5, 14, 252-276.
- Bland, J. (2016). English language education and ideological issues: Picturebooks and diversity. *Children's Literature in English Language Education*, 4(2), 41-64.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5-34.
- Berry, J. W. (2001). A psychology of immigration. *Journal of Social Issues*, 57(3), 615-631.

- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(6), 697-712.
- Berry, J. W. Phinney, J. S. Sam, D. L. & Vedder, P. (2006). Immigrant youth: Acculturation, identity, and adaptation. *Applied Psychology*, 55(3), 303-332.
- Bradbery, D. (2012). Using children's literature to build concepts of teaching about global citizenship. *Australian Association for Research in Education (NJI)*
- Çıkla, S. (2002). Romanda kurmaca ve gerçeklik. *Hece, Türk Romanı Özel Sayısı*, (65/66767), 111-129.
- Demir, O. Ö. & Soyupek, Y. (2015). Mülteci krizi denkleminde AB ve Türkiye: İlkeler, çıkarlar ve kaygılar. *Göç Çalışmaları Merkezi, Global Politika ve Strateji Yayınları*.
- Doğanay, Ü. & Çoban K, H. (2016). Yazılı basında Suriyeli 'mülteciler': Ayrımcı söylemlerin rasyonel ve duygusal gerekçelerinin inşası. *Mülkiye Dergisi*, 40(1), 143-184.
- Dudek, D. (2006). Of murmels and snigs: Detention-centre narratives in Australian literature for children and young adults. *Overland*, (185), 38. Erişim Tarihi: 29.12.2017, <https://search.informit.com.au/documentSummary;dn=200700799;res=APAFT>.
- Erdoğan, M. (2015). Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum araştırması [Syrians in Turkey: Social acceptance and integration research]. *Ankara:Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi*.
- Göker, G. & Keskin, S. (2016). Haber medyası ve mülteciler: Suriyeli mültecilerin Türk yazılı basınındaki temsili. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 41, 229-256
- Göregenli, M. (2012). Temel kavramlar: Önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık. K. Çayır ve M. A. Ceyhan (Ed.), *Ayrımcılık çok boyutlu yaklaşımlar* (ss. 17-27), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Güney, Ü. & Konak, N. (2016). Bolu'da Suriyeli ve Iraklı sığınmacılar: Milliyetçilik, erillik ve vatandaşlık temelinde öteki algısı. *Alternatif Politika Göç Özel Sayısı*, 8 (3), 505-535.
- Güvenç, B. (2011). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Boyut Yayıncılık
- Hope, J. (2008). "One day we had to run": The development of the refugee identity in children's literature and its function in education. *Children's Literature in Education*, 39(4), 295-304.
- Hwang, S. & Hindman, J. T. (2014). Strategies for adopting children's refugee literature in the multicultural classroom. *Journal of Arts and Humanities*, 3(12), 42.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). Kültürleşme ve aile ilişkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 120-127.
- Kara, P. & Korkut, R. (2010). Türkiye'de göç, iltica ve mülteciler. *Türk İdare Dergisi*, 467(1), 153-162.
- Şeker, B. D. (2006). Kente göç etmiş bir örneklemede kültüre uyum (kültürleşme) süreçleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 3(2), 1-31.
- Şeker, B. D. (2015). Göç ve uyum süreci: Sosyal psikolojik bir değerlendirme. B. D. Şeker, İ. Sirkeci & M. M. Yüceşahin (Eds), *Göç ve Uyum* (pp. 11-27). London: Transnational Press London.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Türkiye Göç Raporu, (2016). Erişim Tarihi: 10.10.2017 [http:// www.goc.gov.tr/files/files/2016_goc_raporu_.pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_goc_raporu_.pdf).
- Tilbe, A. (2015). Göç/göçer yazını incelemelerinde çatışma ve göç kültürü modeli. In *Turkish Migration Conference 2015 Selected Proceedings* (p. 458).
- Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci davranışı ve toplumsal etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere ilişkin bir değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2 (2).
- Yavuz, S. (2013). Göç, entegrasyon ve din: Avrupa'da yaşayan Türkler bağlamında bir değerlendirme. *Journal of International Social Research*, 6 (26).
- Zafer, A. B. (2016). Göç çalışmaları için bir anahtar olarak "kültürleşme" kavramı. *Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1).

1951 Cenevre Mülteci Sözleşmesi. Erişim Tarihi: 12.10.2017 <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>

İncelenen Kitaplar

- İdris, M. (2016). *Halepli Zeynep*. İstanbul: Vakvak Yayınları.
İplikçi, M. (2016). *Kömür karası çocuk*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
Kıral, G. (2016). *Umut sokağı çocukları*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
Öztürk, G. (2016). *Kuş olsam evime uçsam*. İzmir: TUDEM.
Sezer, Ç. (2015). *Juju, Beni unutma*. Ankara: Bilgi Yayınevi.